

ОДНОС НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА У КОМУНИКАТИВНОМ ПРИСТУПУ У НАСТАВИ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

TEACHER-STUDENT RELATION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING

Татјана Думитрашковић

Сажетак: Рад се бави односом наставника и ученика у комуникативним приступу у настави страног језика. Крајем деветнаестог века друштвени развој и потреба за сврсисходним знањима учинила је граматичко-преводилачку методу застарелом, развијале су се друге нове методе и приступи, а идеја о значају учења и равноправности језика доживела је свој врхунац управо данас у време економског, политичког, културног и образовног уједињења Европе. Из овакве политичке потребе произашле су практичне потребе у коришћењу страних језика и висок ниво комуникативне компетенције.

Савремени приступ настави је приступ који наставнике и ученике види као учеснике у комуникативном процесу у оквиру различитих друштвених ситуација у којима они обављају одређене задатке. Управо је то принцип на коме се заснива комуникативни приступ у настави страних језика.

Улоге наставника и ученика се у овом приступу значајно мењају у односу на раније традиционалне приступе. Наставник више не предаје језик, већ организује наставу и учествује у процесу учења страног језика. Он мора да разуме природу комуникације и учења уопште, а нарочито учења страних језика. Такође је од суштинског значаја да наставник поседује вештине да би применио своје знање и искуство у разреду и висок ниво знања језика, да има критички, флексибилан, и експерименталан приступ подучавању. Због повећане одговорности коју имају самим учествовањем у процесу комуникације, и ученици постају самоуверенији и спремнији да користе језик уопште.

Кључне речи: комуникативни приступ, комуникативна компетенција, језичке вештине

Abstract: *The work deals with the role of teachers and students in communicative language teaching. Due to the development of economy and political life at the end of the nineteenth century, grammar-translation method in the srcond language teaching became obsolete and a lot of new methods and approach developed. The idea about the importance of learning foreign languages has culminated in these days of European political, economic and cultural unity. These political needs resulted in practical needs of using foreign languages and a high level of communicative competence.*

Teachers and students in a modern teaching approach are seen as the participants in the process of communication in different social activities, performing particular tasks. This is, in fact, the main principle of communicative language teaching.

Comparing to traditional methods, the roles of teachers and students are considerably changed. A teacher's main role is a facilitator and monitor rather than leading the class

and he has two main roles: the first role is to facilitate the communication process between all participants in the classroom, and between these participants and the various activities and texts. The second role is to act as an independent participant within the learning-teaching group. He does not only teach the language but also takes part in the process of learning the language. In order to apply his knowledge and experience in the classroom he has to possess skills and a critical, flexible and experimental approach to the process of teaching. On the other hand, being more responsible for participating in the process of communication students feel more self-confident and enthusiastic about using the foreign language.

Key words: *communicative approach, communicative competence, language skills*

Унапређење идеја о настави страног језика увек је зависило од историјских и политичких фактора. Нови приступи и методе у настави скоро увек су били последица великих економских и политичких промена и потреба комуникације међу људима. Тако је је крајем деветнаестог века друштвени развој и потреба за сврсисходним знањима учинила граматичко-преводиачку методу застарелом. Развијали су се друге нове методе и приступи, а идеја о значају учења и равноправности језика кулминирала је управо у данашње време економског, политичког, културног и образовног уједињења Европе. Из овакве политичке потребе произашле су практичне потребе за коришћењем страних језика и висок ниво комуникативне компетенције.

Комуникативна компетенција представља скуп знања и вештина не само о структури језика, већ и о његовој употреби у складу са комуникативном ситуацијом и социо-културним нормама заједнице у којој се говори. Језик и култура чији је он носилац не смеју се раздвајати у свести појединца који тај језик користи, већ морају постати део комуникативне компетенције која мора обухватати како језичка знања, тако и искуства у њиховом коришћењу. Комуникативна компетенција подразумева како интеракцију свих језика које појединац говори како на когнитивном нивоу, тако и на социо-комуникативном нивоу.

Савремени приступ настави, који произилази из поменутих идеја, је приступ који наставнике и ученике види као учеснике у комуникативном процесу у оквиру различитих друштвених ситуација у којима они обављају одређене задатке. Управо су то принципи на којима се заснива комуникативни приступ у настави страних језика.

Комуникативна компетенција

Концепција комуникакативне компетенције настала је као реакција на учење чувеног лингвисте Чомског (Chomsky) који је јасно

разликовао опис језичког облика (компетенција) и језичке употребе (изведба) и који је сматрао да граматичка компетенција треба да буде главни циљ лингвистичких истраживања.

Дел Хајмс (Dell Hymes) је био први који је увео идеју комуникативне компетенције. За разлику од Чомског који наглашава граматичку компетенцију, он истиче важност контекста као једног од суштинских аспеката знања једног језика. Он је сматрао да је, поред познавања правила језика, потребно познавати и правила његове употребе. Комуникативна компетенција обухвата како лингвистичку компетенцију или познавање граматичких правила, тако и контекстуално или социолингвистичко познавање правила употребе језика у контексту. Да би неко рекао да добро познаје неки језик мора да зна када би требало да говори а када не, како да се обрати неком и на који начин да разговара са њим. [1]

Канал и Свејн (Canale & Swain) су дефинисали комуникативну компетенцију у контексту учења другог страног језика. Они су истакли три компоненте комуникативне компетенције:

1. Лингвистичка компетенција – познавање лингвистичких структура;
2. Социолингвистичку компетенцију – познавање социолингвистичког кода у употреби језика;
3. Дискурсивна компетенција - способност комбиновања лингвистичких структура у различите врсте кохезивних и кохерентних текстова (писмо, полтички говор, есеј);
4. Стратегијска компетенција - познавање вербалних или невербалних стратегија комуникације да би се превазишле тешкоће и побољшала ефикасност комуникације.[2]

Бечмен (Bachman) разликује:

1. Лингвистичку компетенцију – а) организациону и б) прагматичку компетенцију

Организациона компетенција може бити текстуална и граматичка, док прагматична компетенција подразумева функционалну компетенцију (познавање функција), и социолингвистичку компетенцију (дијалекти, различити изговори, културне референце).

2. Стратегијску компетенцију – одређивање циљева комуникације, планирање комуникације;
3. Психофизиолошке механизме - неуролошке и психолошке процесе настанка и разумевања језика. [3]

Посматрајући ове дефиниције и компоненте може се уочити да поред језичке компоненте, која је увек присутна, постоје и друге компоненте које су у вези са употребом језика у одређеном контексту и комуникацији. Није довољно познавати само граматичка правила и вокабулар једног језика да би се он усвојио и користио. Да би

комуникација била успешна, потребно је ускладити циљ комуникације и ситуацију комуникације. Веома је битно знати шта коме рећи, под којим околностима и како то рећи. Контекст и ситуација су од суштинског значаја у комуникативном приступу.

Савремени приступ настави, који произилази из поменутих идеја, је приступ који наставнике и ученике види као учеснике у комуникативном процесу у оквиру различитих друштвених ситуација у којима они обављају одређене задатке. Управо су то принципи на којима се заснива комуникативни приступ у настави страних језика.

Стварне животне ситуације су основа овог приступа и наставник је тај чији је задатак да у разреду створи ситуацију у којој би се ученици могли наћи у стварном животу. Стварне, животне ситуације су увек нове и мењају се из дана у дан. Управо то је и главна мотивација за ученике, јер буди у њима жељу да на различите „значајне“ начине комуницирају о значајним темама. Марџи Бернс (Margie S. Berns), експерт у области проучавања комуникативног приступа, каже да је језик интеракција, инерперсонална активност и да има веома јасну везу са друштвом. [4] У овом светлу, проучавање језика се мора усмерити на проучавање коришћења језика како у лингвистичком, тако и у његовом друштвеном контексту.

Улога наставника – наставник као модел

Комуникативни приступ подразумева учење језика које је усмерено на ученика и самим тим много захтевнију улогу наставника. Само наставник може да организује наставу прилагођену ученицима. Он није више само онај који преноси знање, кажњава и оцењује, већ онај који ученицима олакшава учење, извор знања, саветник и “саучесник“ у процесу учења који мора да преиспита свој допринос у том процесу. Он мора да разуме природу комуникације и учења уопште, а нарочито природу учења страних језика. Такође је од суштинског значаја да наставник поседује вештине да би применио своје знање и искуство у разреду и висок ниво знања језика, да има критички, флексибилан и експерименталан приступ подучавању. Важан задатак наставника у комуникативном приступу је да упозна ученике са друштвеним контекстом и општеприхваћеним правилима о употреби језика у одређеним ситуацијама. То су знања о самој земљи, њеној географији, историји, клими, друштвеном и политичком уређењу, религији, уметности, начину живота, итд.

Разумавајући како припадници одређене културе користе језик, ученик који га учи оспособљава се да га и сам користи као равноправни саговорник. У овом процесу важну улогу има и сам

наставник. Он је тај који постаје аниматор групе, њега ученици виде као представника стране лингвистичке заједнице. Он постаје модел говорника страног језика и први саговорник ученика у контакту са страним језиком. Зато он мора да познаје правила друштвене употребе језика.

Брин и Кендлин (Breen and Candlin) истичу да наставник има две важне улоге:

Прва је да олакша процес комуникације између свих ученика у разреду, а друга је да се понаша као независни учесник у оквиру групе ученици-наставник. Ова друга улога је у вези са циљевима прве и произилази из ње. Ове улоге подразумевају и низ других улога које наставници имају као организатори учења у разреду, као ``извори`` знања и као водичи кроз активности на часу. Ту је и улога наставника као истраживача, неког ко непрестано истражује и употпуњава своје знање и који може пуно тога да допринесе на основу искуства које има о процесу учења као и сопствених организационих способности. [5]

Остале улоге које наставник има су :

Аналитичар

Бити наставник страног језика подразумева одговорност за одређивање потреба и одговарање на потребе ученика. Он ово може да уради неформално кроз индивидуални разговор са учеником или формално кроз оцењивање. [6] Такво формално оцењивање садржи ставке које покушавају да одреде мотивацију ученика за учење језика. На основу таквих оцена наставник мора да испланира како ће тећи наставни процес кроз групни и индивидуални рад који одговара потребама ученика.

Саветник

У овој улози наставник треба да саветује ученика у вези са било којом дилемом коју он има у вези са начинима усвајања и учења страног језика. Он је ту да саветује и да се консултује са ученицима у вези са свим проблемима на које наилазе у свом раду.

Организатор рада у разреду

Комуникативни приступ тражи од наставника да напусти

метод организовања наставе у коме је он центар. Његова одговорност је да организује разред као место у коме се одвија комуникација и све активности у вези са њом. Литлвуд (Littlewood) предлаже да за време активности наставник надгледа и подстиче ученике на комуникацију, а да не исправља грешке у лексици и граматици на лицу места. Он треба да их записује да би их касније коментарисао. На крају одређене активности наставник је тај који указује на могуће алтернативе и помаже ученицима да сами исправе своје грешке. [7]

Други важан задатак наставника је организовање наставе тако да она води развијању способности ученика да страни језик употребљава активно као средство комуникације. Он мора да процес наставе прилагођава узрасту, потребама и искуству ученика.

Принцип когнитивне психологије је принцип на коме се занима комуникативни приступ. Учење страног језика је ментални процес који укључује коришћење стратегија важних за развијање система знања. У овом приступу ученик има активну улогу, али и наставник има важну улогу у развијању аутономије и мотивације ученика. Он је аниматор, медијатор, саговорник.

Наставник би требало да развија позитиван однос према учењу и употреби страног језика. Он би требало да прави разлику између значења и форме језичке поруке и да толерише грешке које не утичу на значење поруке. Значење поруке мора да буде за наставника значајније од саме форме језичке поруке. Грешке су саставни део и, у овом приступу, нормалан део процеса учења. Својим грешкама ученик стално ставља до знања да непрестано тестира своје претпоставке које ствара о језику.

Али, грешке би требало исправљати да ученици не би трајно усвојили погрешне лингвистичке облике. Тај процес је веома деликатан јер укључује пуно субјективних фактора као што су лична процена наставника, поштовање личности ученика, стрпљење и позитиван однос према ученицима. [8]

Наставник и ученик у комуникативном приступу

Улоге наставника и ученика се у овом приступу значајно мењају у односу на раније традиционалне приступе. Наставник мање прича, а више слуша и постаје активни катализатор ученикових усвајања знања и вештина [8]. Наставник је тај који ће саставити одређену језичку вежбу, али пошто је његов циљ да види како ће ученик ту вежбу пратично одрадити, он мора да се повуче и посматра, понекад се понашајући као судија а понекад као супервизор.

На часовима комуникативног приступа нема тишине у класичном смислу. Ученици разговарају и, често напуштајући место седења, крећу се по учионици. Због повећане одговорности коју имају самим учествовањем у процесу комуникације, постају самоуверенији и спремнији су да користе језик уопште. Осим тога, они све више сами контролишу своје напредовање у учењу. Усвајање вештине комуникације и интеракције на страном језику најважнији је задатак пред наставником у овом приступу. Он више не предаје језик, већ организује наставу и учествује у процесу учења страног језика. Наставник постаје саговорник ученика, али и особа која га прати у процесу структурирања знања тиме што прихвата и поштује његове способности и различитости.[9]

Да би се омогућила интеракција у настави страног језика, и распоред ученика би требало да омогући да ученици лако могу да успоставе контакт не само са наставником већ и међусобно. Тако се учење језика може организовати кроз активности које су комуникативне и стављају ученика у ситуацију да користи језик у конкретним ситуацијама.

Избор материјала

Избор адекватног материјала у овом приступу је јако битан. Он би требало да буде прилагођен интересовањима, знању и потребама ученика. Постојећи уџбеници страних језика често не могу да пруже у потпуности адекватан материјал. На наставнику је да заједно са ученицима пронађе, креира, прилагоди материјал који ће најбоље одговарати његовим ученицима, водећи рачуна о њиховим претходним знањима, потребама, интересовањима, али и циљевима програма институције у којој се настава одвија. Пуно је материјала који су предвиђени за коришћење у комуникативном приступу. Њихов циљ је, првенствено, да утичу на квалитет интерактивне наставе у разреду и употреби језика. Они се могу поделити на оне базирани на тексту и оне базирани на задацима.

Материјали базирани на тексту

Постоји пуно уџбеника који подржавају комуникативни приступ. Они се разликују од ранијих уџбеника, а састоје се од визуелних алузија, вежби слушања, слика и реченичних фрагмената који иницирају комуникацију. Најчешће су то текстови за рад у пару а који се састоје од различитих информација које треба да подстакну

дијалог и остале активности у пару. Типична лекција састоји се од теме, анализе задатака за разраду теме (на пример разумевање поруке, постављање питања, хватање бележака, презентовање информација), описа практичне ситуације, питања за разумевање и вежби препричавања.

Материјали базирани на задацима

Велики број игара, улога, симулација и сличних активности у потпуности подржавају часове комуникативног приступа. Оне су у облику приручника са вежбама, картицама за активности, практичног материјала за рад у пару.

Осим што дидактички материјал у оваквом приступу треба да омогући ученицима да усвоје знање о самом језику, он мора да им помогне да развију способност употребе тог језика. Он треба да покаже како се језик користи у друштвеном контексту. Како би знање постало функционално, како би се ученици боље упознали са реалним животом и самим тим више мотивисали, ситуације у свим активностима би требало да буду сличне реалним ситуацијама.

Комуникација је непредвидива и подразумева и лични контакт са саговорником, у случају учења страног језика, са ученицима. У оваквом приступу наставник престаје да буде само наставник. Између њега и ученика успоставља се и лични контакт, аутентична интеракција две особе, што значи да би он требало да буде комуникативна особа која воли свој посао и људе. Тако учење страног језика постаје креативан и узбудљив пут откривања не само страног језика, већ и његових говорника и стране културе.

Литература:

- [1] Hymes, D., "Models of the interaction of language and social life." In J.J. Gumpertz & D. Hymes (Eds.). *Directions In Sociolinguistics: The Ethnography Of Communication*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1972
- [2] Canale, M. & Swain, M., "Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing". *Applied Linguistics*, 1, 1-47, 1980
- [3] Bachman, L., *Fundamental Considerations in Language Testing*. Oxford: Oxford University Press, 1990
- [4] S. Savignon & M. S. Berns (Eds.), "Initiatives in communicative language teaching. A book of readings" (pp. 3-21). Reading, MA: Addison-Wesley, 1984
- [5] Breen, M.P. & Candlin, C., "The essentials of a communicative curriculum in language teaching". *Applied Linguistics*, 1/2, 89-112, 1980
- [6] Sauvignon, S.J., *Communicative competence: theory and classroom practice*. Reading, Mass.: Addison Wesley, 1983

- [7] Littlewood, W., "Autonomy: an anatomy and a framework". *System*, 24/4, 427-435, 1996
- [8] Larsen-Freeman, D., *Techniques and principles in language teaching*. Oxford: Oxford University Press, 1986
- [9] Galisson R., ``D'hier à aujourd'hui la didactique générale des langues étrangères : du structuralisme au fonctionnalisme``. Paris : CLE International, p.160, 1980